

Diversiteit aan de Maas

Signalen over integratie, discriminatie, lhbti-emancipatie,
vrouw/man-emancipatie

Inhoud

1 Inleiding.....	2
2 Inhoudelijke thema's	3
3 Professionals en actieve bewoners.....	10
4 Conclusies	12
5 Aanbevelingen	14
Literatuur	16

1 Inleiding

De missie van IDEM Rotterdam is kennis en kracht van organisaties, professionals en vrijwilligers te verbinden om eraan bij te dragen dat iedereen op een eigen en gelijkwaardige manier Rotterdammer kan zijn. Om dit te realiseren heeft ieder individu een verantwoordelijkheid om kansen en mogelijkheden te benutten, maar ook om anderen toe te staan deze kansen en mogelijkheden te laten benutten. Mensen met minder kansen en/of mogelijkheden moeten ondersteuning krijgen en voorzieningen kunnen gebruiken om hun kansen/mogelijkheden te vergroten. Discriminatie van individuele en groepen Rotterdammers op basis van kenmerken die er in de gegeven situatie niet toe doen, is niet alleen wettelijk verboden, maar staat die 'eigen en gelijkwaardige manier' in de weg. Individuen hebben recht op keuzevrijheid, zelfbeschikking en autonomie, om op eigen en gelijkwaardige wijze hun Rotterdammerschap in te vullen. Emancipatie van individuele en groepen Rotterdammers, die zo'n eigen, gelijkwaardige positie nastreven, is van groot belang - sociaaleconomisch, sociaal, qua opleiding en zeker en vooral ook wanneer zij oververtegenwoordigd zijn in (ervaren) onveiligheid. Ervaringen met en het gevoel van onveiligheid vormen ingrijpende en belangrijke drempels om zo'n eigen positie te realiseren. Deze drempels moeten dan ook te allen tijde tenietgedaan worden.

IDEM Rotterdam probeert haar missie te bereiken door kennis en expertise op de thema's integratie, discriminatie, vrouw/man-emancipatie en lhbt-emancipatie te verzamelen, met elkaar te verbinden en te verspreiden. De focus ligt hierbij vooral op de alledaagse praktijk op gebiedsniveau. Tijdens verschillende activiteiten gedurende het jaar brengt IDEM Rotterdam professionals en actieve bewoners bij elkaar, waarbij zij de inhoud zoveel mogelijk laat aansluiten bij de wensen, behoeften en de praktijk van betrokkenen.

In 2016 en 2017 heeft IDEM Rotterdam onderzoek verricht in alle veertien stadsgebieden van de gemeente Rotterdam op haar vier thema's. Dit onderzoek leverde voor ieder stadsgebied een beeld op van hetgeen daar speelt in relatie tot deze IDEM-thema's. De Gebiedsbeelden lieten een breed palet aan signalen zien, die naar voren zijn gekomen tijdens interviews met professionals en actieve bewoners in de gebieden. Tijdens bijeenkomsten, waar de eerste onderzoeksbevindingen werden gepresenteerd, zijn de resultaten verder besproken en aangevuld. In de individuele Gebiedsbeelden wordt inzicht gegeven in knelpunten en lacunes, maar ook in mooie voorbeelden die anderen kunnen inspireren.

De Gebiedsbeelden staan dan ook allereerst ter beschikking aan die professionals en actieve bewoners in de veertien stadsgebieden. De praktijk in de stadsgebieden op de vier thema's beweegt zich natuurlijk binnen een bredere, stedelijke context, die onder meer gevormd wordt door mogelijkheden, kansen, belemmeringen en ontwikkelingen. Vanuit dit stedelijke niveau worden impulsen, beleidsmaatregelen, subsidies, et cetera gegeven om ontwikkelingen binnen het stadsgebiedsniveau te stimuleren en te ondersteunen.

Vanwege deze interafhankelijkheid tussen het stedelijke en de afzonderlijke gebiedsniveaus, is het interessant en wenselijk om de veertien Gebiedsbeelden nader te analyseren om tot een stedelijk (in)zicht te komen. Het gaat hierbij uitdrukkelijk om een kwalitatieve analyse. De nadruk zal liggen op een beschouwing van de stand van zaken en ontwikkelingen met betrekking tot de vier thema's, die ook voor andere stadsgebieden en voor het stedelijke niveau interessant (kunnen) zijn. Het gaat nadrukkelijk niet om een kwantitatief vergelijk met percentages en aantallen van voorkomende aspecten van integratie, discriminatie en vrouw/man- en lhbt-emancipatie.

In deze samenhangende analyse van de Gebiedsbeelden gaan we enerzijds in op onderwerpen die naar voren komen op de vier IDEM-thema's. Het gaat hierbij om signalen die uit de verschillende Gebiedsbeelden naar voren zijn gekomen en die in meer of mindere mate op dit gebiedsniveau spelen. Anderzijds kijken we naar aspecten die specifiek naar voren komen in relatie tot de betrokken professionals en actieve bewoners. Ontwikkelingen op de vier thema's zullen vooral in gang gezet en uitgevoerd (moeten) worden door deze professionals en bewoners. Specifieke aandacht voor hun positie, ervaringen en wensen is dan ook dringend gewenst.

2 Inhoudelijke thema's

De achterliggende motivatie van IDEM Rotterdam is de gedachte en wens dat iedereen op een eigen en gelijkwaardige manier Rotterdammer moet kunnen zijn. Rotterdam is in meer dan een opzicht een hyperdiverse stad. Niet alleen telt zij ongeveer 170 verschillende nationaliteiten en heeft iets minder dan de helft van de Rotterdammers een migratieachtergrond, maar ook langs kenmerken als leeftijd, sociaaleconomische status, seksuele en genderidentiteit, fysieke gesteldheid - om er enkele te noemen - bestaat grote diversiteit aan de Maas.

In de veertien Gebiedsbeelden komen uiteenlopende signalen over en inzichten van aspecten naar voren die al dan niet bevorderen dat Rotterdammers de gewenste eigen, gelijkwaardige positie in de samenleving (kunnen) innemen. In dit hoofdstuk bespreken we een reeks van deze signalen en aspecten en hun relatie tot kansen en mogelijkheden om zo'n eigen, gelijkwaardige positie te kunnen innemen.

Vrouw/man-emanipatie

In verschillende Gebiedsbeelden komt nadrukkelijk het bestaan van zogenoemde 'kwetsbare vrouwen' naar voren. Huiselijk geweld is hier nijpend probleem (IJsselmonde, Centrum, Delfshaven, Hoek van Holland, Noord, Kralingen-Crooswijk, Rozenburg, Charlois, Feijenoord). Huiselijk geweld lijkt samen te hangen met beperkte toegang tot financiële middelen, het verlies van betaald werk door mannen en toegenomen activiteiten van vrouwen buitenshuis (in de vorm van betaald en onbetaald werk). Deze laatste twee situaties kunnen ertoe leiden dat de genderrollen en verhoudingen veranderen, wat gepaard kan gaan met spanningen en geweld. Internationaal onderzoek wijst uit dat verhoogde arbeidsparticipatie, en dus toegang tot verhoogde economische middelen van vrouwen, kan zorgen voor toenemende spanningen binnen het gezin.¹ Dit betekent dat toegenomen economische zelfstandigheid gepaard kan gaan met een toename van geweld.

Uit de Gebiedsbeelden komt daarnaast de behoefte aan (meer) ondersteuning voor zelforganisaties en projecten voor en door vrouwen naar voren. Deze projecten zijn onder andere gericht op het doorbreken van isolement en de afstand van vrouwen tot de arbeidsmarkt te verkleinen. Dit gebeurt door hen een lokaal netwerk te bieden, vaardigheden en zelfvertrouwen te laten ontwikkelen en te faciliteren dat moeders elkaar onderling steunen (Delfshaven, Prins Alexander, Hillegersberg-Schiebroek).

Verder valt op dat emancipatie vaak zeer eenzijdig wordt geïnterpreteerd. De focus ligt namelijk vrijwel uitsluitend op vrouwen (Centrum, Noord, Kralingen-Crooswijk, Delfshaven, Feijenoord, Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander, Hoek van Holland). Daarentegen krijgt emancipatie van jongens en mannen matige tot geen aandacht.

¹ Farré, L. (2012).

Daarnaast komt het signaal naar voren dat veel activiteiten die worden ondernomen op het terrein van emancipatie seksespecifiek zijn en daarmee kunnen bijdragen aan de instandhouding of versterking van traditionele verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Tevens kan het leiden tot essentialistische en stereotype beeldvorming over vrouwelijkheid en mannelijkheid, evenals normen van daarbij behorend 'passend gedrag' (Overschie, Hillegersberg-Schiebroek, Delfshaven, Feijenoord, Charlois, Centrum, Noord, IJsselmonde, Kralingen-Crooswijk). Denk bijvoorbeeld aan kookactiviteiten voor vrouwen en make-up-avonden voor meisjes, of de inzet van moeders bij het tegengaan van vroegtijdig schoolverlaten, jongerenproblematiek en radicalisering. De rol en betrokkenheid van vaders wordt dan niet of nauwelijks benoemd, laat staan ingezet als onderdeel van preventie. Hierbij speelt ook de ongelijke verdeling van aandacht als het gaat om seksuele intimidatie en grensoverschrijdend gedrag. In sommige gebieden zijn er weerbaarheidstrainingen voor meisjes (Overschie, Delfshaven), maar in Rotterdam zijn er weinig tot geen projecten waarbij preventief met jongens en mannen wordt gewerkt om grensoverschrijdend gedrag richting anderen en zichzelf te voorkomen.

Uit de Gebiedsbeelden blijkt dat huishoudelijke taken en mantelzorg veelal door Rotterdamse vrouwen wordt gedaan. Dit kan al vanaf jonge leeftijd gebeuren, wanneer meisjes van twaalf jaar of ouder huishoudelijk werk uitvoeren en zorg dragen voor hun jongere broertjes en zusjes. Dit kan overspannenheid tot gevolg hebben (Hoek van Holland, Overschie, Kralingen-Crooswijk). Dit komt overeen met studies van het Sociaal en Cultureel Planbureau, waaruit blijkt dat vrouwen vaker dan mannen mantelzorg verlenen en in 2017 negen uur per week meer aan huishoudelijk werk besteden dan mannen.²

Uit talloze onderzoeken blijkt dat de positie van mannen onlosmakelijk verbonden is met genderongelijkheid en de emancipatie van vrouwen.³ Genderongelijkheid is namelijk gebaseerd op een uitgebreid web aan relaties tussen mannen en vrouwen, die aan alle aspecten van het leven raakt. Het is dus cruciaal om de attitudes en rollen van mannen mee te nemen in het streven naar gendergelijkheid. Mannen functioneren geregeld als 'poortwachters' in de vorm van leiders op het werk of binnen hun gezin. Ze hebben daarmee de positie om ongelijke genderrelaties en seksistische praktijken voort te zetten of te veranderen. Het betrekken van mannen bij emancipatie maakt het ook mogelijk dat mannen zich verantwoordelijk gaan voelen voor hun rol in gender(on)gelijkheid. Bovendien betekent het dat gevoelens van angst en boosheid aangekaart kunnen worden. Deze gevoelens kunnen opspelen bij processen die ideeën over masculiniteit en identiteit veranderen.

De inclusie van mannen en jongens in emancipatieprojecten brengt echter een aantal risico's met zich mee.⁴ Zo kan het gebeuren dat de financiële middelen voor het 'emancipatiepotje' gelijk blijven, waardoor minder projecten voor vrouwen en meisjes gefinancierd kunnen worden. Dit heeft weer een nadelig effect op het emancipatiewerk dat voor en door meisjes en vrouwen moet gebeuren om gendergelijkheid en zelfstandigheid te bewerkstelligen. Ook kan het voorkomen dat de nadruk op inclusie van mannen leidt tot niet-feministische of zelfs antifeministische redeneringen, waarbij wordt verondersteld dat mannen het slachtoffer zijn van 'doorgeslagen' emancipatie van vrouwen. Dergelijke denkbeelden dragen niet bij aan de emancipatie van vrouwen, noch aan de ontwikkeling van hun zelfstandigheid, zelfbeschikking en veiligheid. Een aantal partners in de Kennisateliers van IDEM Rotterdam hebben dan ook aangegeven dat zij de noodzaak van mannenemancipatie in de stad wel willen benadrukken, maar niet ten koste van aandacht voor vrouwenemancipatie.

² Sociaal en Cultureel Planbureau. 21 december 2017 (online); Boer, de A. & Keuzekamp, S. (2009).

³ Flood, M. (2007); Flood, M. (2011), Connel, R. W. (2005).

⁴ Flood, M. (2007).

Al deze signalen hebben ertoe geleid dat IDEM Rotterdam in 2017 en 2018 een Kennisatelier rond dit thema heeft georganiseerd met als doel mannenemancipatie duurzaam op de kaart van Rotterdamse organisaties en de gemeente te zetten. Daarnaast heeft IDEM in 2018 het initiatief genomen om te onderzoeken in hoeverre projecten in Rotterdam direct of indirect bijdragen aan stereotiepe en seksespecifieke beeldvorming en rolverdelingen of in welke mate deze projecten al dan niet gendertransformatieve beelden en gedrag stimuleren.

Discriminatie

Discriminatie doet zich voor op basis van uiteenlopende gronden. In de Gebiedsbeelden komt deze verscheidenheid van discriminatievormen uitdrukkelijk naar voren. Bovendien uiten de discriminatievormen zich op zeer verschillende manieren. Zo kan er sprake zijn van directe uitingen, bijvoorbeeld scheldpartijen, waarbij iemand die geacht wordt tot een bepaalde groep te behoren, discriminatoir wordt bejegend of geen toegang wordt verleend tot een gelegenheid of de stage- of arbeidsmarkt. Maar ook indirecte uitingen komen uit de Gebiedsbeelden naar voren, waarbij de onuitgesproken norm wordt gesteld die discriminatoir kan uitwerken voor hen die niet aan deze 'norm' voldoen.

In het geval van directe discriminatie zien we voorbeelden van duidelijke vooroordelen, maar ook expliciet racistische, homofobe of islamofobe uitingen en gedachtegoed (Hoogvliet, Prins Alexander, Kralingen-Crooswijk). Hierin worden bewoners met een 'andere huidskleur, seksuele of genderidentiteit of religieuze achtergrond' expliciet het recht op (het realiseren van) een eigen, gelijkwaardige positie ontzegd. In sommige deelgebieden richt deze discriminatie zich specifiek op statushouders (Hoogvliet, Noord).

In het geval van indirecte uitingen lijkt discriminatie minder expliciet aanwezig, maar zijn de consequenties even discriminatoir omdat ze een situatie creëren waarin mensen 'die niet aan de norm voldoen' worden uitgesloten of zich tenminste uitgesloten (zullen) voelen. In deze gevallen zien we bijvoorbeeld een heteronormativiteit, traditionele genderpatronen of zijn maatschappelijke projecten of initiatieven nadrukkelijk genderstereotiep.

Een andere opvallende bevinding in de Gebiedsbeelden, is dat de indruk wordt gewekt dat de focus vrijwel uitsluitend ligt op (potentiële) slachtoffers van discriminatie. Het aanbod is vaak gericht op bijvoorbeeld de empowerment van (potentiële) slachtoffers (Prins Alexander, Feijenoord (Esselam moskee, TOS), met name via jongerenwerk, zoals in Hillegersberg Schiebroek). Acties in de richting van daders lijken veel geringer, zo überhaupt, aanwezig te zijn.

Een maatschappelijk probleem dat relatief vaak in de Gebiedsbeelden naar voren komt is discriminatie op de arbeids- en stagemarkt.⁵ Vooral op grond van etniciteit en religieuze achtergrond wordt deze discriminatie vaak opgemerkt. In relatie tot het toekomstperspectief van jongeren, de sociaaleconomische verschillen en het voorkomen van maatschappelijke spanningen (zie hieronder) is deze discriminatie extra negatief voor kansen en mogelijkheden van bewoners om een eigen, gelijkwaardige positie binnen de Rotterdamse samenleving te verwerven (Centrum, Delfshaven, Hoogvliet, Noord, Charlois, Kralingen-Crooswijk, Feijenoord, Pernis, IJsselmonde).

In enkele gebiedsdelen wordt expliciet gewezen op weerstand en zelfs geweld tegen lhbtj-personen (Centrum, Delfshaven).

⁵ Zie bijvoorbeeld E. Klooster, S. Koçak & M. Day (2016).

Ten slotte is het van belang op te merken dat uit de verschillende interviews en Gebiedsbeelden discriminatoire beeldvorming, vooroordelen en dergelijke ook naar voren komen binnen verschillende organisaties, die in het gebiedsdeel werkzaam zijn. In vele gevallen wordt dit al dan niet nader in verband gebracht met een ervaren tekort aan kennis en inzichten in fenomenen als discriminatie, islamofobie, lhbt'ers, et cetera. In hoofdstuk 3 wordt hier nader op ingegaan.

Etnisch profileren

Uit enkele Gebiedsbeelden (met name Noord, Centrum, Overschie en Feijenoord) komt duidelijk naar voren dat ervaringen met etnisch profileren en negatieve gevoelens jegens de politie sterk spelen. Etnisch profileren is een vorm van discriminatie, die bijdraagt aan de stigmatisering van en negatieve beeldvorming over etnische minderheden. Daarbij moet gesteld worden dat etnisch profileren ook sterk kan bijdragen aan een selffulfilling prophecy: door uitsluitend, vooral of onevenredig te focussen op mensen met een specifiek uiterlijk of (reële of veronderstelde) etnische of religieuze afkomst, draagt men bij tot een oververtegenwoordiging van deze 'groepen' in de beeldvorming en geconstateerde overlast, overtredingen, criminaliteit en dergelijke.

Profilering op grond van etniciteit, ras of godsdienst is per definitie onrechtmatig volgens het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, omdat discriminatoir handelen hierbij niet uit te sluiten valt.⁶ In de discussies rond etnisch profileren - zowel landelijk als specifiek in Rotterdam - richt de aandacht zich veelal specifiek op het handelen van de politie.

Ervaringen en zeker ook breder levende gevoelens met betrekking tot etnisch profileren, kunnen fruikend zijn op velerlei gebied. Het gaat om een vereist (wederzijds) vertrouwen tussen bewoners en een instantie als de politie, dat door deze ervaringen en gevoelens sterk onder druk komt of kan komen te staan. Maar ook in situaties van maatschappelijke spanningen tussen groepen mensen kan deze beeldvorming over de politie het gevoel van mensen versterken "er alleen voor te staan". Dit speelt nog afgezien van de gevolgen van deze beelden en ervaringen op de relatie (en maatschappelijke spanningen) tussen bevolkingsgroepen enerzijds en de overheid, in casu de politie, anderzijds.

Maatschappelijke spanningen

Uit de Gebiedsbeelden komt naar voren dat zich langs verscheidene scheidslijnen spanningen tussen groepen bewoners voordoen. Het gaat hierbij om de scheidslijn tussen groepen bewoners met of zonder migratieachtergrond (Delfshaven, Kralingen-Crooswijk, Hilleegersberg-Schiebroek), maar ook tussen jongere en oudere generaties (Hoek van Holland, Prins Alexander, Overschie, IJsselmonde), tussen groepen langs religieuze scheidslijnen - met name 'moslims' en 'niet-moslims' (Delfshaven, Prins Alexander, Kralingen-Crooswijk, Overschie) - en tussen groepen met verschillende leefstijlen.

Uit de Gebiedsbeelden komt het beeld naar voren dat spanningen tussen groepen aan weerskanten van de genoemde scheidslijnen relatief manifest aanwezig zijn en dat deze geïnterpreteerd worden als negatieve invloeden op kansen en mogelijkheden voor bewoners. Daarnaast speelt altijd het risico dat het potentieel aan spanningen toeneemt wanneer verschillende scheidslijnen, waarlangs bewoners in groepen zijn onder te verdelen (of als zodanig worden onderscheiden), samenvallen. De kans op wij-zij-denken, spanningen en polarisatie neemt hierdoor aanzienlijk toe.⁷

Natuurlijk dient hierbij te worden opgemerkt dat deze spanningen zich niet (alleen) in een vacuüm binnen een stadsgebied ontwikkelen. Deze ontwikkeling staat onder invloed van stedelijke, landelijke

⁶ Zie o.a. Amnesty International (2013); W. Landman & L. Kleijer-Kool (2016) en J. Kuppens, A. Lenders, L. Scholten, M. Hardeman & H. Ferwerda (2017).

⁷ Zie o.a. R. Witte (2010, p.14 e.v.).

en zelfs internationale gebeurtenissen en ontwikkelingen. Zo was in verschillende gebieden de impact van terroristische aanslagen in het buitenland merkbaar. Maar ook hebben bovenlokale gebeurtenissen invloed op het samenleven in specifieke stadsgebieden, zoals het Zwarte Piet-debat in Delfshaven en de zogenoemde Turkse spanningen in Kralingen-Crooswijk. In verschillende stadsgebieden worden deze spanningen manifest binnen de dagelijkse praktijk.

Nu zijn groepstegenstellingen en daartussen opflakkerende spanningen van alle tijden. “Waar veel mensen dicht op elkaar wonen, is er sprake van botsende en schurende belangen, gewoonten, leefstijlen en opvattingen. Leefde men vroeger binnen wijken samen binnen een gedeeld kader van (ongeschreven) gedragsregels, vandaag de dag is van publieke vertrouwdheid en homogeniteit tussen bewoners veel minder sprake. Gedragingen en intenties zijn onderling minder bekend en begrepen.”⁸

In sommige gebiedsdelen dragen dergelijke spanningen ook bij aan waargenomen ‘terugtrekking in eigen kring’ (Kralingen-Crooswijk). De termen ‘terugtrekking in eigen kring’ en ‘gesloten gemeenschappen’ zeggen vaak meer over de positie van de waarnemer dan over de feitelijke ontwikkeling. Mensen vatten gemeenschappen, waartoe zijzelf niet (menen te) behoren, sneller en vaker op als ‘gesloten gemeenschap’, omdat zij er geen onderdeel van uit (lijken te) maken. Daarnaast is het een bekend gegeven dat mensen, die onderdeel uitmaken van een ‘groep’ die zich bedreigd, onveilig of uitgesloten voelt, elkaar (meer) opzoeken om aan die negatieve gevoelens te ontkomen en/of weerstand te bieden.⁹

Een situatie waarin sprake is van maatschappelijke onrust, spanningen of zelfs polarisatie, heeft direct en indirect consequenties voor (groepen) bewoners in onderlinge relaties en verhoudingen, maar ook in de kansen en mogelijkheden om zich collectief en individueel een eigen, gelijkwaardige positie te verwerven en/of te handhaven. Dit geldt in extra hoge mate voor die bewoners, die deel uitmaken (reëel of als zodanig beschouwd) van groepen die in die spanningen of polarisatie - gevraagd of ongevraagd - een partij vormen.

Bovengemiddelde mobiliteit en gentrificatie

In verschillende gebiedsdelen wordt naar een bovengemiddelde mobiliteit van bewoners (in een straat of buurt) gewezen, die medeoorzaak is voor een (dreigende) afname van sociale stabiliteit, samenlevingsgevoel en dergelijke en dientengevolge bijdraagt aan vervreemding en isolatie van (achterblijvende) bewoners.

Er wordt meer dan eens aandacht gevraagd voor gentrificatie, wat in sommige gebieden ook wel ‘veryupping’ wordt genoemd. Het gaat hierbij om het aantrekken van nieuwe bewoners in een proces van (gestuurde) opwaardering van een buurt of gebiedsdeel op sociaal, economisch en cultureel gebied. Dit lijkt tegelijkertijd gepaard te gaan met een ‘verdrijving’ van oorspronkelijke bewoners - vaak uit relatief lagere sociaaleconomische klassen. Bewoners die wel blijven, komen vaak vast te zitten in hun betaalbare huurwoning en kunnen niet doorverhuizen in de wijk. Deze ontwikkeling kan ook sterk bijdragen aan gevoelens van vervreemding en isolatie bij oorspronkelijke, achterblijvende, maar ook naar elders vertrekkende bewoners (Charlois, Feijenoord, Centrum, Noord).

Specifieke positie van ‘kleine kernen’ versus IDEM-thema’s

In verschillende gebiedsdelen is er sprake van ‘kleine kernen’, die zich relatief kenschetsen als ‘gesloten dorpse gemeenschappen’. In ieder geval in de beeldvorming over deze kernen lijkt er sprake te zijn van

⁸ Zie R. van Wonderen & R. Witte (2016, p.10).

⁹ R. Witte (2010, p. 161 e.v.).

een relatief homogene bevolking. In lijn met deze opvatting constateren professionals en actieve bewoners een relatief omvangrijke angst ten aanzien van 'het vreemde' en dat hier sprake is van traditionele man-vrouwverhoudingen/-rollen. In deze 'kleine kernen' wordt eveneens een aanzienlijk wantrouwen in de richting van professionals waargenomen en zelfs regelrechte weerstand tegenover 'het stadhuis' (Hoek van Holland, Pernis, Rozenburg). Deze beeldvorming rond 'gesloten dorps gemeenschappen' beperkt zich overigens niet tot de 'kleine kernen', maar wordt ook waargenomen binnen andere stadsgebieden (Hoogvliet, Charlois, IJsselmonde).

Religieus-geïnspireerde activiteiten

Religieuze Rotterdammers zijn erg actief. Participatie en betrokkenheid bij de eigen wijk gebeurt vaak met en vanuit hun religieuze netwerken. Te denken valt bijvoorbeeld aan de betrokkenheid van kerken en moskeeën bij voedselbanken (Pernis, Feijenoord), steun aan ongedocumenteerde mensen en vluchtelingen in de stad (Centrum, Feijenoord, Kralingen-Crooswijk), buurtbijeenkomsten (mede-) organiseren (Noord) en vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld om eenzaamheid onder ouderen tegen te gaan (Overschie, Hoek van Holland).

Naast gerichtheid op bijdragen aan de samenleving, zijn religieuze Rotterdammers binnen hun eigen netwerken actief op het gebied van vrouw/man-emanipatie, discriminatie en integratie. Een voorbeeld hiervan is een moskee die empowermentbijeenkomsten organiseert om jongeren de ruimte te bieden met elkaar te praten over de discriminatie die zij ervaren en deze jongeren te begeleiden om hun Nederlandse én islamitische identiteit met elkaar te verenigen (Feijenoord). Ook organiseren kerken en moskeeën allerlei activiteiten voor de aangesloten - vaak alleenstaande - ouderen, bijvoorbeeld in de vorm van wekelijkse volkskeukens of spelletjesavonden (Feijenoord). Daarnaast worden activiteiten georganiseerd binnen de gemeenschap gericht op sport en theologische verdieping.

Voor een buitenstaander kunnen deze activiteiten gezien worden als 'gerichtheid op de eigen gemeenschap'. De gesprekspartners die zelf actief zijn bij religieus-geïnspireerde zelforganisaties of instellingen benadrukken echter dat deze activiteiten de deelnemers in staat stelt om een netwerk op te bouwen en zodoende hun sociaal isolement te doorbreken, in contact te komen met andere of non-religieuze buurtbewoners of de kans krijgen een eigen identiteit te ontwikkelen en een plek te vinden in de samenleving. Deze gesprekspartners benadrukken dat de activiteiten en participatie 'binnen eigen kring' van waarde is, voor zowel de religieuze Rotterdammer als voor diens bredere omgeving.

Tot slot organiseren verschillende kerken en moskeeën interreligieuze uitwisselingen (Feijenoord, IJsselmonde) om de kennis van elkaars religie te vergroten en om vooroordelen en maatschappelijke spanningen tegen te gaan. Vaak zijn deze activiteiten gericht op jongeren. Dit interreligieus contact wordt als zeer waardevol en effectief ervaren door de gesprekspartners. Tegelijkertijd geven zij aan dat deze uitwisselingen niet structureel worden georganiseerd, maar incidenteel hebben plaatsgevonden.

Verschillende landelijke en Rotterdamse onderzoeken onderschrijven de actualiteit van spanningen tussen gelovigen en niet-gelovigen, die zich manifesteren in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en in de publieke ruimte.¹⁰ Professionals in Rotterdam lopen ertegenaan dat gemeentelijke subsidiekaders hen niet in staat stellen om activiteiten te financieren die weliswaar gericht zijn op verbinding, maar gebaseerd zijn op een religieuze identiteit. Te denken valt aan een Rotterdamse vrouw die Iftar-maaltijden in verzorgingstehuizen in haar buurt wilde organiseren, om zodoende de afstand tussen moslims en niet-moslims te overbruggen en de eenzaamheid van ouderen tegen te gaan. Zij had een

¹⁰ Lachhab, F. Z. & Vorthoren, M. (2016); Bouma, S. & Ruig, de L. (2015); E. Wolf, J. Berger & Ruig, de L. (2013)..

budget nodig om de maaltijden te vergoeden, maar kreeg hiervoor geen financiering vanwege het religieuze aspect van de activiteit.

'Verwarde personen'

In vrijwel alle Gebiedsbeelden wordt het fenomeen van 'verwarde personen' genoemd als een toenemend en toekomstig groot sociaal probleem. Binnen de context waarin landelijk en in de media recent steeds meer aandacht is gekomen voor zogenoemde 'verwarde personen'¹¹ is het niet verwonderlijk dat ook in menig Gebiedsbeeld aandacht wordt gevraagd voor problematiek die rond deze groep Rotterdammers zou spelen.

Uit de actuele discussies en debatten blijkt echter dat er sprake is van een grimmige, onduidelijke beeldvorming rond deze bewoners. Hierin schuilt het gevaar dat er sprake is van de vorming van een containerbegrip, waarbinnen mensen met zeer uiteenlopende geschiedenissen, kenmerken en achtergronden worden 'gebundeld'. Zo'n containerbegripontwikkeling draagt zeker niet bij aan specificering en nuancering van gerezen problematieken en biedt evenmin een bijdrage aan een gevarieerd handelingsperspectief in voorkomende gevallen (Delfshaven, Rozenburg, Hilleegersberg-Schiebroek).

Armoede en sociaaleconomische verschillen

Uit de Gebiedsbeelden komen duidelijke signalen naar voren over de invloed van de sociaaleconomische positie van bewoners in relatie tot hun mogelijkheden om een eigen, gelijkwaardige positie in de samenleving te creëren (Centrum, Delfshaven, Hoogvliet, Hoek van Holland, Noord, Pernis, Prins Alexander, Charlois, Overschie, IJsselmonde, Feijenoord). Specifieke aspecten die hierbij uitgesproken worden zijn de zogenoemde intergenerationele ('doorgegeven of geërfde') armoede, als ook de extra prangende situatie van eenoudergezinnen.

Extra aandacht op dit vlak wordt gevraagd voor de positie van kwetsbare jongeren. Vaak wordt gewaarschuwd voor het gebrek aan toekomstperspectief voor deze jongeren en de relatief vaak voorkomende repressieve aanpak waar deze jongeren (vooral) mee benaderd worden (onder andere Delfshaven, Charlois, Feijenoord). Dit gebrek aan toekomstperspectief "heeft te maken met voortijdig schoolverlaten, uitsluiting en discriminatie op de stage- en arbeidsmarkt, sombere en depressieve gevoelens, en worstelen met identiteitsvraagstukken."¹² De combinatie van dit geringe toekomstperspectief met weinig zelfvertrouwen, laag zelfbeeld, lage eigendunk en geringe sociale capaciteiten vormen een explosieve mix, die niet alleen voor de jongere in kwestie ("het gevoel dat hun leven al voorbij is"¹³), maar ook voor diens omgeving en de samenleving als geheel vergaande negatieve gevolgen heeft of kan hebben.¹⁴

Hoewel armoede op zichzelf geen IDEM-thema is, heeft de sociaaleconomische positie van mensen wel veel invloed op het ontwikkelen en verwerven van een eigen, gelijkwaardige positie voor alle Rotterdammers. Armoede heeft ook impact op de mate van sociale samenhang en ongelijkheid tussen Rotterdammers en kan daarom hier niet onuitgesproken blijven. "Economische en financiële

¹¹ Zie bijvoorbeeld Het aanjaagteam Verwarde Personen (2018) en <https://vng.nl/personen-met-verward-gedrag>

¹² IDEM Rotterdam (2018) Gebiedsbeeld Feyenoord, p. 2.

¹³ Idem, p. 10.

¹⁴ Zie o.a. R. Witte & F. Hadjar (2017).

ongelijkheid kan schadelijk zijn voor de sociale samenhang, vooral wanneer de verschillen erg groot zijn of gekoppeld zijn aan specifieke kenmerken of achtergronden van personen.”¹⁵

3 Professionals en actieve bewoners

In de inleiding is al aangegeven dat de dagelijkse praktijk in de wijken, buurten en deelgebieden voor een aanzienlijk deel gevormd en ondersteund wordt door vele professionals en actieve bewoners. Zeker op maatschappelijke gebieden, zoals de vier IDEM-thema's, vormen deze professionals, actieve bewoners en hun organisaties een doorslaggevende factor in het streven naar de doelen van IDEM. Voor een algemene analyse van de Gebiedsbeelden kan dan ook niet worden volstaan met een weergave van de huidige stand van zaken op deze thema's: er dient nadrukkelijk aandacht besteed te worden aan de kansen en mogelijkheden voor deze professionals en actieve bewoners om (verder) praktische vorm en inhoud te geven aan de activiteiten en werkzaamheden om die doelen te bereiken. Met andere woorden: willen we de situatie in een wijk, buurt of gebiedsdeel op deze IDEM-thema's verder (blijven) verbeteren, dan zullen vooral professionals en actieve bewoners die (verder) ter hand moeten nemen.

Deze wens stelt echter ook dat deze professionals, actieve bewoners en hun organisaties voldoende geëquipeerd zijn en zich zo nodig verder ontwikkelen om deze gewenste verbeteringen (mede) tot stand te brengen. Uit de Gebiedsbeelden komt op de IDEM-thema's een zeer divers beeld naar voren als het gaat om kennis- en expertiseniveaus, handelingsperspectieven, maar ook eigen inzichten, gedragsvormen en reflectie.

Integratieperspectieven

Uit de Gebiedsbeelden komen uiteenlopende perspectieven en begrippen van 'integratie' naar voren (Delfshaven, Hoek van Holland, Pernis, Hillegersberg-Schiebroek). Integratie is geen eenduidige term en verschillende mensen en organisaties verstaan er uiteenlopende zaken onder. Zo beschouwt de een 'integratie' geheel en uitsluitend als een maat van participatie door bewoners met een migratieachtergrond, terwijl een ander juist of ook de 'opnamecapaciteit' van dat deel van de bevolking met een Nederlandse achtergrond in ogenschouw neemt. Zo is in de bestaande - bewuste of onbewuste, uitgesproken of impliciete - integratieperspectieven ook een verschil te bespeuren tussen 'integratie als kwaliteit van een individu' en 'integratie als een kwaliteit van een groep of gemeenschap'. Anderen wijzen op integratie als collectief proces, terwijl weer anderen vinden dat de term 'integratie' zelf (mede)verantwoordelijk is voor desintegratie. In dit perspectief veronderstelt het begrip 'integratie' dat mensen 'binnen' en 'buiten' de samenleving staan, terwijl het begrip 'de samenleving' iederéén - in al hun diversiteit - omvat of zou moeten omvatten. Juist het gebruik van een begrip als 'integratie' zet mensen 'buiten de samenleving', volgens deze visie.

Deze verschillen in perspectieven bestaan zowel tussen als binnen groepen professionals (sectoren) en actieve bewoners. Het is hier van belang op te merken dat deze verschillen kunnen bijdragen aan miscommunicatie en 'het langs elkaar heen werken' binnen en tussen partijen, die betrokken zijn bij integratieactiviteiten of bij de realisatie van inclusieve benadering bij activiteiten.

In de Gebiedsbeelden beschouwt IDEM Rotterdam 'integratie' als een koepelterm voor onderwerpen die raken aan de verhoudingen tussen Rotterdammers, aan de situatie van nieuwkomers in de stad en aan tegenstellingen tussen personen en groepen waar mensen tegenaan lopen. In het licht van de geconstateerde perspectiefverschillen heeft IDEM Rotterdam besloten in 2018 een zogenoemde

¹⁵ IDEM Rotterdam (2018) Stadsbeeld Integratie, p.17.

perspectievenanalyse uit te voeren. De aandacht richt zich hierbij hoofdzakelijk op het bestaan en beschrijven van (enkele) verschillende perspectieven en de (mogelijke) gevolgen daarvan voor samenwerking en afstemming van activiteiten. Eind 2018 worden hiervan de resultaten gepresenteerd en verder besproken met de partners in de IDEM-netwerken.

Vooroordelen en discriminatie binnen organisaties en van professionals

In de vele gesprekken die zijn gevoerd voor de totstandkoming van de Gebiedsbeelden, kwamen we diverse voorbeelden tegen die wijzen op het bestaan van stereotiepe beelden, vooroordelen, discriminatoire gedachten en uitingen onder professionals en actieve bewoners en/of binnen hun organisaties. Uit deze voorbeelden ontstaat het beeld dat islamofobie (Hoek van Holland, Delfshaven, Hillegersberg-Schiebroek), antizwart-racisme (Pernis, Hillegersberg-Schiebroek), seksisme (Pernis, Delfshaven) en homofobie (Hillegersberg-Schiebroek) onder professionals en actieve bewoners aanwezig zijn. Ook stereotypen over zwangerschap en lhbt'ers zijn we hierbij meer dan eens tegengekomen (Hoek van Holland, Prins Alexander, Charlois, Overschie, IJsselmonde).

Het spreekt voor zich dat het (voort-)bestaan van vooroordelen en discriminatoire beelden en visies onder professionals en binnen organisaties een sta-in-de-weg (kunnen/zullen) zijn om vorderingen op de vier IDEM-thema's te verwezenlijken.

Heteronormativiteit

Onder professionals, actieve bewoners en organisaties kwamen we tijdens de contacten en gesprekken ook verscheidene situaties tegen die getuigen van een aanzienlijke heteronormativiteit.

Heteronormativiteit of heterocentrisme is de idee, overtuiging of aanname dat heteroseksualiteit de standaard en/of de natuurlijke toestand van de mens is. Bij heteronormativiteit gaat het er niet zozeer om dat heteroseksualiteit als seksualiteit de norm is, maar om het feit dat heteroseksualiteit maatschappelijk genormaliseerd en geïnstitutionaliseerd wordt en mensen geacht en gedwongen worden te voldoen aan een heteroseksueel ideaalbeeld. Als gevolg hiervan gelden bijvoorbeeld niet-heteronormatieve gedragingen als 'afwijkend' van dit ideaal. Mensen worden hierom gediscrimineerd, gehospitaliseerd, gecriminaliseerd of geacht het heteronormatief ideaal na te leven.

In dergelijke situaties waren lhbt'ers en hun omstandigheden en ervaringen ook grotendeels een taboeonderwerp. In verschillende gebieden kwamen we voorbeelden tegen waarbij het bestaan van lhbt'ers geheel werd ontkend, bijvoorbeeld in verzorgingstehuizen: "Wij hebben geen roze ouderen." Of elders: "We zijn in de kern een klein dorp, dus alle lhbt'ers zijn vast verhuisd naar de stad." (Noord, Prins Alexander, Hillegersberg-Schiebroek).

Kennislacune

Voornoemde stereotypen, vooroordelen en discriminatoire uitingen worden (deels) gevoerd door een geringe kennis en inzichten in de verschillende maatschappelijke fenomenen. Zo werd een duidelijke kennislacune geconstateerd ten aanzien van discriminatie (Centrum, Rozenburg: "Discriminatie komt niet voor", Hillegersberg-Schiebroek, IJsselmonde), islamofobie (Centrum) en met name lhbt (Hoogvliet, Noord, Pernis, Charlois, Kralingen-Crooswijk, Rozenburg, Overschie, IJsselmonde). In verschillende situaties werd deze kennislacune onderschreven of zelfs aangegeven door de door ons gesproken professionals en actieve bewoners. Deze lacune werd ook expliciet genoemd ten aanzien van 'verwarde personen' en in een gebiedsdeel ten aanzien van radicalisering (Hillegersberg-Schiebroek).

Gebrek aan urgentiegevoel

Om professioneel te kunnen opereren in het hedendaagse Rotterdam in het algemeen en in specifieke deelgebieden in het bijzonder, is een zekere mate van professionele sensitiviteit onmisbaar. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet alleen om de bekende cultuursensitiviteit, maar veel breder om een professionele sensitiviteit voor de lokale verhoudingen, voor subculturen, lhbt'ers, bestaande beeldvormingen en diversiteit, leefstijlen, et cetera.

Het nut en de noodzaak van professionele sensitiviteit werd echter niet overal even breed gedragen. Uit verscheidene gesprekken kwam naar voren dat de betrokken organisaties niet allemaal even overtuigd zijn van de wens - en volgens sommigen: noodzaak - om ook aan de diversiteit binnen de eigen organisatie uitvoering te geven (Hoogvliet, Charlois). Aan het nut daarvan werd in die gevallen (sterk) getwijfeld - ook als men werkzaam was in superdiverse wijken, buurten of gebiedsdelen.

Dit tekort aan urgentiegevoel bij organisaties (lees: het bestuur, de directie, het management) is extra fnuikend, omdat draagvlak en urgentie bij hen een randvoorwaarde zijn voor handelingsruimte en bijvoorbeeld signaleringskracht bij individuele medewerkers en leden. Een ander gevolg van dit gebrek aan urgentiegevoel is het urgentiedilemma. Dit dilemma treedt op wanneer in relatief rustige tijden geen urgentie wordt gevoeld en derhalve geen activiteiten voor of opbouw van een signalerings- en samenwerkingsstructuur plaatsvinden, terwijl deze juist in minder rustige of zelfs gepolariseerde of escalerende tijden hard nodig zijn om effectief op te treden en op spanningen te anticiperen.¹⁶

Gevolgen

Het spreekt voor zich - hopen we - dat het voortbestaan van eenzijdige of beperkte beelden en discriminatoire gedachten en uitingen onder professionals, actieve bewoners en hun organisaties een grote drempel vormen om vooruitgang te boeken op de IDEM-thema's integratie, discriminatie, vrouw/man- en lhbt-emanipatie. Aan de thema's wordt geen serieuze prioriteit gegeven en er bestaat geen zicht op eigen vooroordelen en/of kennislacunes. Mede daardoor worden ook geen signalen opgevangen over de stand van zaken en ontwikkelingen binnen deze thema's. Een aanbod aan activiteiten op deze thema's, deskundigheidsbevordering, trainingen, acties, beleid, et cetera wordt dan ook niet in beschouwing genomen en/of noodzakelijk of nuttig gevonden.

4 Conclusies

Uit een nadere beschouwing van de veertien Gebiedsbeelden komt een zeer divers beeld van Rotterdam naar voren. Op zichzelf is dit natuurlijk geen opvallende constatering in een stad die zoveel diversiteit op zoveel terreinen kent. Deze algemene analyse is er dan ook niet op gericht om een kwantitatief, compleet beeld van de gehele stad te verkrijgen. Zij richt zich meer op een nadere kwalitatieve analyse van de situatie in Rotterdam op de vier IDEM-thema's: integratie, discriminatie, man-/vrouwemancipatie en lhbt-emanipatie.

De volgende conclusies zijn uit deze nadere beschouwing - puntsgewijs - te destilleren, waarbij eerst wordt ingegaan op de situaties die uit de Gebiedsbeelden naar voren komen. Daarna wordt specifiek stilgestaan bij de conclusies over betrokken professionals en actieve bewoners.

- De sociaaleconomische positie, zeker waar het gaat om armoede, heeft een aanzienlijke invloed op de mogelijkheden van Rotterdammers om voor zichzelf een eigen, gelijkwaardige

¹⁶ Zie R. van Wonderen & R. Witte (2016, p.18).

positie te creëren. Met name voor kwetsbare groepen - zoals jongeren met weinig toekomstperspectief, eenoudergezinnen en mensen in een positie die gekenmerkt wordt door 'geërfde' armoede - is deze invloed groot.

- Uit de Gebiedsbeelden komt een gevarieerd beeld naar voren van manifeste en potentiële maatschappelijke spanningen tussen groepen bewoners, waarbij de groepsindelingen langs uiteenlopende scheidslijnen lopen. Deze reële dan wel potentiële spanningen hebben verstrekkende gevolgen voor bewoners, zowel in de vorm van uitsluiting als isolatie. In beide gevallen staan de mogelijkheden tot zelfontplooiing en kansverrijking onder druk.
- Bij discriminatie gaat het niet alleen om situaties waarin mensen met actieve, directe discriminatie (uitsluiting, afwijzing) te maken hebben. Discriminatie ligt ook 'op de loer' wanneer mensen niet aan de 'norm' voldoen. Heteronormativiteit, traditionele genderpatronen of nadrukkelijk genderstereotypering worden meermaals geconstateerd.
- In algemene zin valt op dat op alle vier IDEM-thema's (discriminatie, integratie, vrouw/man- en lhbt-emanipatie) de focus voor aanpak en activiteiten zich vaak/grotendeels richten op een van de betrokken groepen (de potentiële discriminatieslachtoffers, op burgers met migratieachtergrond, op vrouwen en op lhbt'ers). Er is daarentegen geen sprake van een evenredig zwaarwichtige focus (en aanpak) gericht op 'de anderen', te weten discriminerende uitingen of personen (burgers met een Nederlandse achtergrond, mannen, niet-lhbt'ers).
- 'Etnisch profileren' door de politie komt in verschillende stadsgebieden naar voren als zorgpunt. Naast het gegeven dat dit fenomeen afkeurenswaardig is, wordt gewezen op de fnuikende werking die etnisch profileren heeft voor het vertrouwen in instanties en overheden.
- In meerdere stadsgebieden wordt specifiek aandacht gevraagd voor de positie van 'kwetsbare vrouwen' en vrouwen in bedreigende situaties (zoals huiselijk geweld). Meer ondersteuning voor deze vrouwen wordt nadrukkelijk verlangd. Hierbij is het cruciaal om projecten te ontwikkelen die zijn gericht op mannen en veranderende genderrollen binnen het gezin ten gevolge van toegenomen (arbeids-)participatie van vrouwen.
- Traditionele, stereotiepe genderrollen zijn dominant, is het beeld dat in verschillende stadsgebieden naar voren komt. Emancipatie wordt vrijwel overal uitsluitend beschouwd als een kwestie over de positie van vrouwen. Er ontbreekt een perspectief op de rol en positie van mannen in het bereiken van gendergelijkheid, emancipatie van vrouwen en veiligheid.
- Een belangrijke factor in processen van vervreemding en isolatie van (oorspronkelijke) bewoners ligt volgens vele respondenten in de Gebiedsbeelden in de zogenoemde gentrificatie, die door bewoners wordt opgevat als 'verdrijving' van de oorspronkelijke bewoners.
- 'Verwarde personen' is een sociaal fenomeen dat recent steeds meer aandacht krijgt en door velen wordt gezien als een problematiek die in toenemende mate het samenleven en het werken in de gebiedsdelen bemoeilijkt. Dit fenomeen heeft het nadrukkelijk in zich om zich tot containerbegrip te (gaan) ontwikkelen. Dit voorkomen door differentiatie en nadere beschouwing gekoppeld aan specifieke aanpakken en methodieken, verdient de voorkeur.
- Religieuze Rotterdammers zijn erg actief. Dit kan zich uiten in activiteiten voor en met anderen, vanuit hun religieuze betrokkenheid, zoals bijdragen aan de voedselbank, buurtactiviteiten organiseren, interreligieuze uitwisselingen met jongeren initiëren en ongedocumenteerde mensen en vluchtelingen in de stad ondersteunen. Daarnaast richt deze participatie zich op activiteiten met en voor de eigen religieuze gemeenschap, bijvoorbeeld in de vorm van laagdrempelige volkskeukens, spelletjesavonden en sportactiviteiten. Buitenstaanders kunnen dit op een negatieve manier beoordelen als 'participatie in eigen kring'. De betrokkenen zelf

benadrukken de positieve aspecten hiervan, zoals het doorbreken van sociaal isolement en het ontwikkelen van een eigen identiteit binnen een complexe samenleving.

- Professionals en actieve bewoners hebben uiteenlopende en soms zelfs tegenstrijdige perspectieven op integratie. Dit mozaïek aan perspectieven kan gemakkelijk aanleiding zijn voor miscommunicatie en ‘langs elkaar heen werken’ van betrokkenen, wat de uitkomsten van beleid en activiteiten nadelig kan beïnvloeden.
- Bij individuele professionals en actieve bewoners, evenals binnen hun organisaties, komen uit de Gebiedsbeelden stereotyperingen en zelfs discriminatoire beeldvorming en uitspraken naar voren.
- Ook komt uit de contacten en gesprekken het bestaan van een zekere heteronormativiteit naar voren, die mogelijk drempels opwerpt voor ‘afwijkend gedrag’, maar ook kan leiden tot selectieve blindheid: het niet zien van omstandigheden en dergelijke van hen die niet aan deze normen voldoen. Dit staat de emancipatie van niet-hetero’s in de weg en kan zelfs discriminatie in de hand werken.
- Onder professionals en actieve bewoners bestaan op verschillende onderdelen van de vier IDEM-thema’s nog kennislacunes en onwetendheid. Dit betreft bijvoorbeeld een fenomeen als discriminatie (in brede zin), maar ook specifieke vormen daarvan zoals islamofobie of discriminatie van lhbt’ers.
- Het urgentiegevoel om op de vier IDEM-thema’s vorderingen te maken, wordt in verschillende betrokken organisaties gemist of is gebrekkig aanwezig. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet alleen om cultuursensitiviteit, maar breder: naar een professionele sensitiviteit voor de lokale verhoudingen, voor subculturen, lhbt’ers, bestaande beeldvormingen en diversiteit, leefstijlen, et cetera.
- Dit gebrek aan urgentie is zowel waar te nemen bij professionals als actieve burgers, maar ook bij hun organisaties. Dit laatste draagt bij aan het gebrek aan handelingsruimte voor hen die de urgentie van aandacht voor en actie op de vier IDEM-thema’s wel onderkennen.

5 Aanbevelingen

De titel van deze rapportage Diversiteit aan de Maas onderstreept de veelzijdigheid van diversiteit in de stad. Die spreekt namelijk niet alleen uit de situatie in Rotterdam op de vier IDEM-thema’s - integratie, discriminatie, vrouw/man- en lhbt-emanipatie - maar ook uit het diverse palet van kennis en inzichten van professionals, actieve bewoners en hun organisaties en de prioriteit die aan deze thema’s wordt gegeven.

Uit deze analyse en conclusies zijn enige aanbevelingen te destilleren. In oktober 2018 wordt een Kennisatelier georganiseerd voor professionals en actieve bewoners uit het IDEM-netwerk om de uitkomsten nader te bespreken. Daarbij zal aandacht worden geschonken aan aanbevelingen, die concreet en werkzaam moeten zijn voor deze betrokkenen. Hier wordt volstaan met enkele – misschien wat breed geformuleerde – aanbevelingen:

- De bevordering van emancipatie en bestrijding van discriminatie vraagt om een veelzijdiger aanbod van activiteiten. De aandacht moet zich uitstrekken van mannenemancipatie tot het bestaan van vooroordelen en discriminatoir handelen, en niet beperkt worden tot acties ten behoeve van vrouwenemancipatie en slachtoffers van discriminatie.
- De invloed van maatschappelijke spanningen en groepstegenstellingen op de (on)mogelijkheden van iedere Rotterdammer zich tot een eigen, gelijkwaardige bewoner te

ontwikkelen verdient meer aandacht. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van en nadruk op vroegsignalering van tegenstellingen/spanningen op gebiedsniveau.

- Het wantrouwen en vertrouwen van bewoners ten opzichte van instanties verdient meer en grote aandacht. Hierbij wordt gewezen op de specifieke positie van de politie en de fnuikende werking hierop van een fenomeen als etnisch profileren. Benadrukt wordt hierbij dat de aanpak van wantrouwen niet (uitsluitend) is te baseren op verstrekking van 'facts & figures', maar een zoektocht zal inhouden naar achterliggende gronden voor dit wantrouwen.
- De effecten van gentrificatie op de samenhang binnen de lokale bevolking verdient nadere aandacht. Met name waar het gaat om het risico op (verdergaande) vervreemding en isolatie van (achterblijvende) bewoners.
- Voorkom dat 'verwarde personen' een containerbegrip wordt. Dit staat specifieke aandacht, zorg en ondersteuning voor de verschillende doelgroepen in de weg en leidt mogelijk tot stigmatisering.
- Specifieke aandacht is gewenst voor de positie, inzichten en kennis van en beeldvorming onder professionals, actieve bewoners en hun organisaties in relatie tot de IDEM-thema's. Grofweg zijn hierbij vijf prioriteiten aan te wijzen, namelijk:
 - aanpak van kennislacunes: deskundigheids- en bewustwordingsactiviteiten;
 - vorming van een netwerk van deskundigen (op de vier thema's) onder de professionals, die ook buiten hun eigen, directe werkgebied ten behoeve van de deskundigheidsbevordering van collega's kunnen worden ingezet;
 - aanpak stereotyperingen en dominante heteronormativiteit;
 - vergroten van het urgentiegevoel over de IDEM-thema's, in eerste instantie via de organisaties/instituten waarbinnen deze professionals en actieve burgers opereren;
 - netwerkvorming onder en activiteiten in de richting van managementniveaus van betrokken organisaties om urgentie te bevorderen en zo de handelingsruimte van hun medewerkers en leden te vergroten.

De Gebiedsbeelden zijn in 2016-2017 tot stand gekomen. De uitkomsten en geschetste situaties zijn hier nader bekeken en geanalyseerd. Het ligt in de bedoeling om in 2019 nog eens nader naar de situatie rond de verschillende IDEM-thema's binnen de veertien stadsgebieden te kijken. Geen herhaling van de gebiedsbeelden, maar wel een update en een nadere, waar mogelijk ook nauwkeuriger, gefocuste beschouwing. Hierbij worden de uitkomsten van deze algemene analyse en de actuele stand van zaken in de gesprekken en beschouwingen meegenomen.

Literatuur

Aanpakteam Verwarde Personen (2018) *Doorpakken! Eindrapportage*, Den Haag.

Amnesty International (2013) *Proactief politieoptreden vormt risico voor mensenrechten. Etnisch profileren onderkennen en aanpakken*, Amsterdam: Amnesty International.

Boer, de A. & Keuzekamp, S. (2009) *Vrouwen, mannen en mantelzorg*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bouma, S. & Ruig, de L. (2015) *Moslimdiscriminatie in het voortgezet onderwijs*, Zoetermeer: Panteia.

Connel, R. W. (2005), 'Change among the gatekeepers: Men, masculinities and gender equality in the global arena', in *Signs*, 30(3).

Farré, L. (2012) *The role of men for gender equality*, Washington DC: World Bank.

Flood, M. (2007). 'Involving men in gender policy and practice', in *Critical Half*, 5(1).

Flood, M. (2011), 'Involving Men in Efforts to End Violence Against Women', in *Men and Masculinities*, 14(3).

Klooster, E., S. Koçak & M. Day (2016) *Mbo en de stagemarkt: Wat is de rol van discriminatie*, Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Kuppens, J., A. Lenders, L. Scholten, M. Hardeman & H. Ferwerda (2017) *Beelden van de samenleving over de bejegening van burgers door de politie in relatie tot discriminatie*, Arnhem: Bureau Beke.

Lachhab, F. Z. & Vorthoren, M. (2016). *Islamofobie inzicht*. Rotterdam: Stichting Platform Islamitische Organisaties Rotterdam-Rijnmond.

Landman, W. & L. Kleijer-Kool (2016) *Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief optreden*, Apeldoorn: Politie & Wetenschap.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2017). *Grote verschillen tussen groepen in invulling van tijd*, 21 december 2017 (online artikel)

Witte, R. (2010) *Al eeuwenlang een gastvrij volk. Racistisch geweld en overheidsreacties in Nederland 1950 – 2009*, Amsterdam: Aksant.

Witte, R. & F. Hadjar (2017) *Bijen vang je niet met azijn, maar met honing*, in *Cahier Politiestudies* Vol. 42, Antwerpen/Apeldoorn: Maklu Uitgevers, p. 151-168.

Wolf, E., J. Berger & Ruig, de L. (2013) *Antisemitisme in het voortgezet onderwijs*, Zoetermeer: Panteia.

Wonderen, R. van & R. Witte (2016) *Handreiking Omgaan met maatschappelijke spanningen*, Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Zie voor alle gebiedsbeelden van IDEM Rotterdam: <https://idemrotterdam.nl/gebieden/downloads/>